

- -як: казляк, казьяк (< каза);
- -ух: свінуха, рашотуха.

Прэфіксальныя дэрываты нешматлікія, яны прадстаўлены намінантамі з фармантам *пад-*: *падбаравік, падгруздзь, падзялёнка*.

Няшмат і канфіскальных мікалагічных намінантаў. Гэта ўтварэнні з наступнымі фармантамі – конфікса *пад-* ... -ак/як: *адвішняк, падабабак*; *пад-* ... -ік/авік: *падбярозавік, падасовік*; *пад-* ... -нік: *падалешнік, падарэшнік*; *пад-* ...-іц(а): *паддубніца*; а- ... -к(а): *апенька*; пры-... -ух(а): *прыбалотуха*.

Аддзяяслоўныя дэрытывы адзінкавыя, яны ўтвораны з дапамогай наступных суфіксальных фармантаў:

- -ік: *каласавік* (каласуе жыта);
- -юк: *пахлюк* (ад пахнуць, з усячэннем -ну- і нарашчэннем асновы за кошт -л-);
- -льнік: *выплывальнік* ;
- -унец: *плывунец* (ад выплываць пра жыта, з усячэннем прэфікса вы-).

Некаторыя назвы грыбоў утвораны змешана суфіксальна-складаным шляхам: *краснагаловец, чырвонагаловец*.

Шляхам семантычнай дэрывацыі ўзніклі такія мікалагічныя намінацыі, як *баран, баба, варона, казёл, пячурка* і інш.

У гэтай працы робіцца спроба даследаваць мікалагічныя намінацыі з пункту погляду іх «унутранай формы» (таго, што пакладзена ў аснову наймення), а таксама з боку словаўтваральнай структуры.

Літаратура

1. Лексічны атлас беларускіх народных гаворак: У 5 т. / АН Беларусі. Мн 1993–1998. Т. 1: Раслінны і жывёльны свет. 1993. 563 с.
2. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы: У 5 т. / АН БССР. Мн.: Галоўная рэдакцыя беларускай савецкай энцыклапедыі, 1977–1984. 5 т.
3. Этымалагічны слоўнік беларускай мовы: У 8 т. / АН БССР. Мн.: Навука і тэхніка. 1978–1990. 8 т.

«ДЗЯДЫ» А. МІЦКЕВІЧА Ў БЕЛАРУСКІХ ПЕРАКЛАДАХ

П. М. Гаспадыніч

Паэма Адама Міцкевіча «Дзяды» – адзін з самых яркіх шэдэўраў сусветнай літаратуры. Напісаная на польскай мове, тым не менш яна адлюстроўвае вобразы ягонаў Радзімы – Беларусі. Гэта і пейзажы, і рэальныя беларускія геаграфічныя назвы, гэта і звычаі і абрады бела-

рускага народа... У паэтычных радках Адама Міцкевіча ва ўсёй велічы адбілася тагачаснае жыццё беларускага грамадства, наша мінулае, чароўная прырода роднай зямлі.

Не выклікае пярэчанняў той факт, што ўжо даўно выспела неабходнасць у поўным перакладзе «Дзядоў» на беларускую мову. У 1948 годзе да 150-х угодкаў з дня нараджэння Адама Міцкевіча ў Маскве выйшаў поўны пераклад яго паэмы «Дзяды», выкананы Л. Мартынавым і В. Левікам. На беларускай мове публікаваліся толькі невялікія ўрыўкі, перакладзеныя Н. Арсенневай, П. Пестраком, М. Танкам, М. Лужаніным, Я. Сіпаковым, К. Цвіркам, С. Мінскевічам. І вось у 1999 годзе выйшла двухтомнае выданне паэмы Міцкевіча ў перакладзе Сержа Мінскевіча; у 2001-м – выданне «Дзядоў» у перакладзе Кастуся Цвіркі.

Пераклад К. Цвіркі ў першую чаргу выконвае эстэтычную функцыю ў адрозненне ад пазнавальнай функцыі перакладу С. Мінскевіча. У ім аўтар робіць «націск» на паэтычнасць – выкарыстоўвае шмат метафар, эпітэтаў, вобразаў, імкнучыся не толькі падкрэсліць узнёсласць і адухоўленасць стылю паэмы, але і па магчымасці больш ярка, глыбока, маляўніча перадаць асноўныя рысы паэмы Асабліва ярка гэта выяўляецца ва ўрыўку з III часткі «Дзядоў», у якой перакладчык захоўвае прыныцып альтэрнансу – чаргаванне мужчынскай і жаночай рыфмаў, чаго не бачым у перакладзе Мінскевіча:

У К. Цвіркі:

*Рука, што працягнуў другі прарок-ваяр –
Бястужаў – мне, была адлучана гвалтоўна
Ад зброі і п'яра. Яе да тачкі цар
Дзесь з польскай прыкаваў, іх паяднаўшы кроўна.*

У перакладзе Мінскевіча:

*Рука Бястужава, жаўнера, песьняра,
Якую я сьціскаў, ужо даўно ў палоне
Сібірскіх руднікоў без зброі і п'яра,
Там, дзе закутыя і польскія далоні...*

С. Мінскевіч сам адзначае асноўныя прыныцыпы свайго перакладу. Так, гаворачы пра асноўныя памеры, якімі напісаны «Дзяды» (сілабічнымі трынаццаціскладовікам з формулай 7/6, адзінаццаціскладовікам 5/6 і васьміскладовікам), перакладчык для ўзнаўлення сілабічнага памеру не карыстаецца традыцыйнымі прыныцыпамі перакладу з мэтай не архаізаваць пры перакладзе тэкст паэмы і не надаваць манатоннасці

гучанню, а, наадварот, захаваць жвавасць і эмацыйнасць тэксту, актуалізаваць успрыманне яго, перакладаючы трынаццаціскладовік шасцістопным ямбама без цэзуры (за некаторымі выключэннямі), адзінаццаціскладовік – пяцістопным ямбама, васьміскладовік – чатырохстопным харэем або чатырохстопным ямбама.

Наступны прынцып, выкарыстаны С. Мінскевічам, – эквірытмічнасць – узнаўленне рытмічнага малюнка арыгінала. Рытмастваральнымі кампанентамі сілабічнага верша (якім напісана паэма «Дзяды») з’яўляюцца чаргаванне рыфмы і міжрадкавай паўзы, а таксама аднолькавай колькасці складоў, хаця, у асноўным, гэты прынцып у арыгінале паэмы не захоўваецца, сустракаюцца радкі і ў 4, 6, 8, 12 і нават у 20 складоў. Напрыклад, радок у 20 складоў, які адпавядае дзесяцістопнаму ямбу:

Tych zdepc, o Panie, tych złam, o Panie, kto ʳzy Twe święte sądy pogardza...

Ці радок у 4 склады:

Tam, na dole!

Пры ўзнаўленні рыфмовага малюнка арыгінала перакладчык абраў прынцып эквірыфменнасці, адзначыўшы, што дзякуючы спалучэнню эквірытмічнага і эквілінарнага прынцыпаў удалося зрабіць «люстраны» пераклад паэмы «Дзяды».

У перакладзе К. Цвіркі гэтыя прынцыпы не захоўваюцца, больш таго, часам перакладчык скарачае маналогі герояў ледзь не ўдвая, што, у сваю чаргу вядзе да страты паўнаватаснага вобраза. Так, у IV частцы паэмы скарачаны маналог Пустэльніка аб смерці Марылі: у А. Міцкевіча гэты маналог складаецца з 43 радкоў, такая ж колькасць у перакладзе Мінскевіча, у Цвіркі – 25. Тым самым парушаецца прынцып эквілінарнасці.

С. Мінскевіч захоўвае аўтарскую перакрыжаваную рыфму, у той час як К. Цвірка прытрымліваецца сумежнай.

Аднак галоўнае пры перакладзе – не павінна страціцца аснова арыгінала, ягоны «дух». На нашу думку, і Мінскевічу, і Цвірку гэта зрабіць удалося, першаму – захоўваючы амаль усе дэталі і падрабязнасці з арыгінала, другому – надаючы большую ролю паэтычнасці. Хаця далёка не заўсёды атрымліваецца «апаэтызаваць» тэкст на роднай мове без некаторых страт. Так, у выданні 2001 года назіраем не заўсёды правільнае ўжыванне фразеалагізмаў. Вось некалькі прыкладаў: польскі арыгінал *cha! cha! pobieglem z ukosa...* Цвірка перакладае даслоўна: *Ха! Пабег з гары я...*, што ненатуральна гучыць у кантэксце, бо значэнне гэтага выразу «згубіць тэму размовы, збіцца з думкі»,

у Мінскевіча гэты выраз перакладзены наступным чынам: *Думкі, ха-ха-ха, зьбягаюць...* Альбо ў Міцкевіча радкі *Muszę przypomnieć! <...> Tak się w głowie kręci!*... (выдзелена намі. – Г. П.). Зноў Цвірка перакладае даслоўна, не надаючы асаблівай увагі **значэнню** гэтага выразу: *Хачу прыпомніць... Галавой кручу я... Галавой круціць* тут – у сэнсе намагацца нешта ўспомніць, успомніць няўлоўную думку і г. д. У Цвіркі атрымліваецца, што герой літаральна круціць галавой. Чытаем у перакладзе Мінскевіча: *Прыпомніць мушу...* <...> **Змрочнае насланьне...**, што, на нашу думку, выглядае куды больш дакладным адлюстраваннем выразу арыгінала.

Часам мову персанажаў Цвірка ўзнаўляе ў зніжаным стылі, з неапраўданым ужываннем вульгарызмаў і варварызмаў, што, безумоўна, зусім не ўласціва героям Міцкевіча. Так, наступныя словы ксяндза *Lecz czyj wzrok na bieg czucia nie jest całkiem tępy // Temu do wywikłania tajemnica łatwa* ён перакладае як **Ды зрок таго, хто ўмее бачыць, не тупіцы, // Разблытае адразу сэрца таямніцы**. Малаверагодным здаецца, каб ксёндз, адукаваны чалавек, ужываў словы зніжанага стылю, ледзь не лаянкавыя: **тупіцы, што ты вярзеш?, што ён пляце такое?** і г. д. Ды і Густаў не цураецца гэтакіх жа выразаў: **пра нас мянціў, прэч бабскія ўздыхі-енкі** і інш. Незразумела і перакладзенае Цвіркам **анёл маячыў**, што яшчэ раз пацвярджае думку аб зніжэнні перакладчыкам аўтарскага стылю.

Абодва беларускія ўзнаўленні «Дзядоў» Адама Міцкевіча – прыкметная з’ява ў літаратуры Беларусі. Свае падыходы да перакладу кожнага з перакладчыкаў, маладосць аднаго і вопытнасць другога, дакладнасць і паэтычнасць, свае тлумачэнні і каментарыі дапамагаюць глыбей зразумець і пранікнуць у сутнасць жамчужыны сусветнай літаратуры – паэмы «Дзяды» А. Міцкевіча.

АГЕНТИВНЫЕ НОМИНАЦИИ СО ЗНАЧЕНИЕМ «ЛИЦО МУЖСКОГО ПОЛА» В РУССКОМ И БЕЛОРУССКОМ ЯЗЫКАХ

Т. И. Голуб

В данной работе предлагается сопоставительный анализ функционально совпадающих микросистем в лексике близкородственных языков (русского и белорусского). Строится упорядоченная система сопоставления номинаций, используемых для обозначения идентичных денотатов. Устанавливаются релевантные для каждого уровня признаки, по которым проводится сопоставление.